

A SZ. KERESZTURI TANODA TOVÁBB FEJTÉSÉNEK K É R D É S E.

Nyiltlevél a szerkesztőséghez.

Megvitatni ügyeinket, levén e füzetek egyik hivatása, miután a sz. kereszturi tanoda bővítése, jegyzőkönyveink tanusítása szerint, e század elejétől tanácskozásaink tengeri kigyójjává vált, a szerkesztőség becses felhívására *) magam is jónak látom e tárgy vitatását napi kérdéseink sorába fölvenni. Beindítom a vitát, s miután a kifejtés több szakavatottságot kíván, befejezése a hivatottakat illeti.

A kereszturi tanoda osztályokkal bővítése a legközelebbi zsinat elébe azon alakban került, hogy az illetők a VI-ik osztály felállítását kérték, azonban a képviselő tanács a nevelésügyi bizottság ajánlatára, tagadó véleménynyel terjesztette be, s elvetetett, de helyette egy új tanári szék felállítása lett elvileg elfogadva.

Mindenek előtt az ellen kell tiltakoznunk, mi bizonyos részről vitaközben kifejezést nyert, mintha a kérdést a kolozsvári főtanoda érdekében elleneznők. Ily particularismusnak egyházi történelmünkben nyomát nem látom, s azt hiszem, hogy elődeink által föllállított ezen programnak hívei kívánunk maradni.

Ha e programot tekintem, elődeink felállítottak egy főtanodát Kolozsvárt; Kereszturt és Tordán altanodákat állítottak, és ezen altanodákat a főtanoda kiegészítő részeti kívánták tekinteni. Tordán és Kereszturt nevelés és tanítás teljesen a főtanoda tanterve szerint kezeltetett és kezeltetik. A felsőbb osztályok bevégzésére tanulóinknak a főtanodába kell jöni. A tanulók innen lépnek ki az életbe, a lelkészek az egyházakba. Ez által a vallásközönség intelligentiája egységes neveltetést és oktatást nyer. Oly program, melyet megbánni okunk nincs. Azon munkavágy, becsület és testvériességérzet és képzettség, melylyel főtanodánk ifjainkat kibocsátotta és bocsátja, arról kell hogy meggyőzőn, miképp nevelési rendszerünken decentralizáló irányban változtatni nem kell, nem szabad.

Ha Kereszturt VI-ik osztályt állítunk fel, Tordán is fel kell állítani s Kolozsvárt a VI-ik osztályt az algymnasiumhoz kell visszacsatol-

*) Azt hisszük, a közügynek teszünk szolgálatot, midőn oda törekszünk, hogy folyóiratunkban egyházunkat és tanintézetünket érdeklő fontosabb kérdések pro et contra kellően megvitattassanak, mielőtt azokban főtanácsai határozat hozatnék. — Szerk.

nunk. Kérdés, s épen a keresztureiak érdekében, hogy elégséges lesz-e két év a főtanodánkban végzésre. Miután Keresztur kevésbé alkalmas az ifjak becsvágya kifejtésére, kérdéses, ha vajjon épen saját érdekükben nem az volna-e kívánatos, hogy a mostaninál is előbb jöjjenek be a főtanodába.

Tanodáink alapja akkor lett megvetve, midőn a Verbőczy populusa a honoratior és nemesség volt. A tordai és kereszturei iskola időnkig, inkább a mai népiskolákat helyettesítette. A reformatusok algymnasium-mai idővel főgymnasiumokká nőtték ki magukat. Egy sereg főgymnasium, központ nélkül. Egy sereg főgymnasium, a nélkül, hogy kellő algymnasiumaik lennének, s a gymnasiumok egy része kellően bé lenne állítva. Megvallom, ha ezen irányt eddig nem követtük, most ez irányba lépni még kevésbé látom czélszerűnek. Ez irány ma már még az illetőknél is aggodalmakat kelt. S ha azon tervezetet olvassuk, mit Molnár Aladár megbízatásból irt s melyet a convent legközelebről Debreczenben magáévé tett, azon meggyőződésre kell jönnünk, hogy iskolaügyi programmunk helyes irányban halad, s hogy Molnár Aladárnak, ki tanügyi tekintély, reánk nézve is igaza van midőn azt mondja: „A testület, mely nyilvános tanintézeteket tart fenn, az ezekkel járó jogokat élvezi, és a jövődő nemzedék szellemi kiképzését kezébe veszi, az nagy kötelezettségeket és nagy felelősségeket vállal. . . . Nagyot vétnénk, ha autonomiánkat arra akarnók felhasználni, hogy szabad legyen olesó és rosz iskolákat fentartani.“ S ez elvből kifolyólag azt mondja: „hogyha eddig extensiv gazdálkodtak, haladjanak ezután azon irányban, hogy számba véve erejüket, intézeteiket és tanfolyamaikat ahoz mérten reducalják.“

Ha talán e kérdésbe Keresztur és Udvarhely városok versenye is bejátszana, a fennebbieken megnyugtatóst kapunk arra nézt, hogy most, midőn nevelés- és oktatásügyünket a kor színvonalára kívánják emelni, nem annyiban az osztályok szaporítása, mint a tanfolyamok és tanosztályok helyes bérendezése a kívánalom. Megnyugtatóst ad arra nézve, hogy a midőn a kereszturei és tordai tanodák helyes bérendezése mellett, a sulypontot kolozsvári főtanodánk kifejtésére helyezzük, nem mivelünk egyebet, mint pénzerőnkhez képest, nevelés- és oktatásügyünknek azt a pontját fejtjük és támogatjuk, mely az eredményt biztosítja. Nálunk a milyen az iskola, olyan az egyház. Ha tehát e tanodát melegebb tekintetek alá vesszük mint a többit, nem mivelünk egyebet, mint gondoskodunk, hogy a nevelés és oktatás, mi az altanodákban beindittatik, oly bétetőztetést nyerjen, mely e kor nagyra nőtt igényeinek megfelel. A Székelyföld igaz, hogy sok becses anyagot nyújt iskoláinknak, de az még sem jogosíthatja fel, hogy az egyház jónak bizonyult programját átmenti érdekekért megváltoztassa. A székelység teszi az

unitarismus zömét; de nem szabad felednünk, hogy Kolozsvár intelligentiája s tapintatossága eredménye az, hogy egyházunk és tanodáink az idővel haladnak, erősödnek és állásukat becsülettel megtartják. A Székelységnek meg van a maga érdeme, de ha végig tekintünk azok névsorán, kilnek buzgóságából egyházunk és nevelésügyünk a kellő magaslaton áll, úgy fogjuk találni, hogy azok nagyobbjai, ha szintén a Székelyföldön születtek is, Kolozsvárt vagy vidékén éltek és élnek. S ha Kolozsvár vezetésével nem lettek volna megelegedve, ha a Székelyföld érdekeit nem látták volna kellően respectálva, most azon százezerek, melyek az egyház létalapját nyújtják, együtt nem volnának. E százezerek azonban még sem képeznek oly kimeríthetetlen vagyout, hogy arra az egyház néhány tagja, valamely iskola barátai, csupa lelkesedésből, terheket indítványozzanak s vigyenek keresztül. Ha pénzerőnk engedné, nem be, hanem Budapest felé kellene nevelésügyünkkel terjeszkednünk.

Mennyire helyesek ezen indokok, eldöntése másokra tartozik. De annyit mégis meg kell jegyezmem, hogy a VI-ik osztály felállítása barátainak azon érve, mintha az által, hogy a székely fiúk Kereszturt hosszasabban maradnak, a szülők támogatása kevésbé volna igénybe véve, mintha Kolozsvárra kijönek, teljesen alaptalan. Főtanodánk jelentései számokban kimutatják, hogy a tanulhatás Kolozsvárt ma már sokkal könnyebb mint Kereszturt.

A VI-ik osztály megszavazása helyett, a zsinat elvileg a Kereszturi tanárok egygyel szaporítását fogadta el. Már a vita alatt kérdésessé tettem, vajjon pénzügyi helyzetünk s nevelésügyi kívánalmaink nem utalnak inkább arra, hogy a tanár helyett azon tanárjelöltjeinket alkalmazzuk ide, kiket főtanodánk s az egyetem előkészít, de sem mi, sem az állam nem képes még elhelyezni. Mikor egy tanárt beállítunk, nemcsak az ő, hanem családja jövőjének gondjait is magunkra vesszük. Ha tanárjelöltekkel pótoljuk helyét, ezen gondoskodás megszűnik. S a mellett, hogy egy hitrokonunkat a várakozás éveiben elhelyezzük, neki gyakorlat szerzésre útát nyitunk, magunknak azt eredményeztük, hogy egy jól készült, lelkesedéstől buzgó fiatal erőt használtunk olcsón, míg lehetett. Főtanodánkban a papjelöltek száma maholnap oda szaporodik, hogy papság után évekig kell várakozniok. Londonban folyvást képezetik egy fiatal, maholnap ezek ideiglenes elhelyezésére is gondolnunk kell. Miután megtörtént már, épen a mult évben, hogy Tordán a köztanítói állomást egy doctori czimmal felruházott tanárjelölttel tölthették be: azt hiszem, hogy ifjaink érdekében cselekszünk, ha ezeket szintén azok sorába vesszük fel, kikről addig mig állandó elhelyezést nyernek, ily képen gondoskodunk. De ha szintén ezen tekintetek nem lennének

is irányadók, részemről kívánatosnak tartom, épen Keresztur elszigeteltségénél fogva, hogy ott minél több képzett s lelkesülő tanerő, habár ideiglenesen is, megforduljon.

Absolut becset e nézetnek se tulajdonítok. Megvallom, hogy a midőn iskoláinkra, azok valamelyikére gondolok, előttem egyházunk egyetemének érdeke a szempont. Mit a régibb idő titkon, az újabb idő nyíltan keres a szabadkőmives intézményben: a testvériességet, a szellemi és erkölcsi támogatást: egyházunkban kicsinységünk s neveltetésünk központosságánál fogva feltalálom. A régi idők, melyben a négy recepta religio illetékessége bizonyos útat nyitott, elmúltak. Ma már az egyén erkölcsi és értelmi sulya minden. Ha egyházunk új nemzedékét arra akarjuk képesíteni, hogy az elődeinktől becsülettel birt tért megtartsák, akkor az oly particularis érdekeknek, a minők a legközelebbi zsinaton Keresztur érdekében mérlegbe vettek, legalább ez idő szerint, háttérbe kell szorultniok. Mások az idők, mások az igények. Csekély pénz-erőnket oda kell fektetnünk, hol az egyháznak, s mi ugyan annyit tesz, az egyház tagjainak legjobban gyümölcsözök.

K—y. L.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

A magyar királyság földrajza“ a czime azon könyvnek, melyet közelebbről Kiss Sándor kolozsvári polgáriskolai rendes tanár adott ki, s a mely szerkezetére, előadási módjára nézve lényegesen különbözik az eddigi földrajzi könyvektől, a mit lehetetlen a munka előnyének el nem ismernünk.

Szerző azt mondja, hogy ipariskolák s a népiskola felsőbb osztályai számára szól könyve; azonban nem lehet szoros értelemben tankönyvnek neveznünk, inkább olvasókönyv, még pedig nagyon tanulságos és tanító; az olvasáshoz szükséges magyarázatokat részben maga a szerző megadja hol jegyzetekben, hol a szövegbe vezetett apróbb nyomtatásokban; részben a tanítóra bizza, kinek utasításul az egyes fejezetek után ismétlő kérdések vannak adva.

Nem tudjuk eléggé helyeselni szerzőnek azon bevallott és kivitt elvét, mely szerint a földrajzi oktatás alapjául, lényeges részéül hazánknak a természet által teremtett viszonyait vette fei s azt tárgyalja. Az oro- meg hydrographia a rokon „Bányászat“ fejezettel a 84 lapból 66-ot foglal el; legkevésbé van méltatva benne az ugynevezett politikai földirat, mely összesen 5 lapon van előadva; a mi természetesen csak prospectus.

A könyvben az előadási mód és nyelv szabatos, folyékony, a mi iskolai könyvben kiváló kellék; részünkről mégis azt hisszük, hogy a könyv közönségéhez mértén mind a modor, mind a tartalom kissé magas és igen tudós; az ily beszéd például „a háromszéki havasok Er-